

Smisel ali nesmisel življenja

POVZETEK. *Avtor srečuje suicidalne bolnike, zvečine mladostnike in ostarele osebe, ki pravijo, da življenje zanje nima pravega pomena. Ne glede na to njihovo »ugotovitev« pa v svoji očitni razdvojenosti vendar sprašujejo terapevta o smislu življenja.*

Avtor razmišlja o pomenu smrti in še zlasti o smislu ali nesmislu življenja. Smisel življenja vidi v sublimaciji osnovnih nagonov in potreb, v njihovi abstrakciji na eni ter v materialni konkretizaciji na drugi strani.

Téma je seveda zapletena in avtor je v bojazni, da ne pridiga človeku z neznosnimi duševnimi stiskami, katerih sam ne občuti. Med drugim navaja tudi besede Ivana Cankarja, ki pravi mladim, da kaže »živeti življenje zaradi življenja«.

SENSE AND ABSURDITY OF LIFE.

The author encounters suicidal patients, mostly teenagers and elderly, who pretend that life has no real sense. Regardless of such statement of theirs, in their obvious ambivalence they keep asking the therapist about the meaning and sense of life.

The author reflects on the meaning of death and especially on the meaning and absurdity of life, respectively. He sees both, the meaning and sense of life in the sublimation of our basic instincts and needs, in their abstraction on one, and in their materialization on the other hand.

The subject is a complex one and the author wonders if he is perhaps not about to preach to a patient tormented by an intolerable mental distress that he himself does not feel. Among others, he quotes Ivan Cankar who left to the young the message saying that »life is worth living for the sake of life«.

Dejstvo smrti, tega zaključnega in dokončnega akta, ki prej ali slej čaka slehernega in ga najintimneje spoznamo ob izgubi svojca ali drage osebe, se pomembno odsvita v življenju človeka. Ni lahko doumeti in se sprijazniti s sicer enostavno resnico: nekega dne me ne bo več. Gre za prastrah pred nebivanjem in za nagon po življenju. Tudi poskusi samomorov ali celo uspeli samomori tega ne zanikajo docela, saj v svoji osnovi pomenijo zvečine le klic po pomoči in govore torej o tem, da si človek želi živeti (čeprav drugače) ali da si želi živeti celo večno. Kak mladostnik — suicidant si včasih živo zamišlja: »Potem ko bom umrl, bom pa s svojega pogreba opazoval osebo, ki mi ni vračala ljubezni in bom našel zadoščenje...«

Ostarelim ljudem pa dejstvo smrti same večkrat ne pomeni kdo ve kolikšnega problema, ampak jim več anksioznosti in zaskrbljenosti zadaja zgolj proces umiranja. Ta je pogostoma res hud, telesno in duševno.

Misel človeka pa se ne suče samo okoli vprašanja o pomenu smrti za življenje, marveč pogostoma, in to je praktičnega pomena glede na suicidante, tudi okrog teme o smislu ali nesmislu življenja. Razmišljati o pomenu smrti, se pravi v neki meri razmišljati tudi o pomenu življenja.

Dandanes nekateri pacienti, večinoma depresivno strukturirani, izjavljajo, da življenje pravzaprav nima pravega pomena. Posebno pretresljivi so tisti šolani mladostniki, ki povedo, da so se dokopali do zaključka, da je življenje samo po sebi nesmiselno, saj je smisel življenja vendar le v samoohrani, za kar ni potrebno drugega kakor hranjenje, iztrebljanje in razmnoževanje. Ne glede na takšen njihov zaključek pa v svoji očitni negotovosti in razdvojenosti vendar sprašujejo terapevta o morebitnem drugačnem smislu življenja.

Seveda tudi jaz ne vem za osnovni smisel življenja, vendar se marsikdaj znajdem v položaju, ko naj bi pacientu, zvečine mlademu suicidantu in tudi stari osebi, le ponudil kakšno idejo o smiselnosti, da nadaljujeta svoje življenje, mimo takšnega ali drugačnega tihega psihoterapevtskega postopka. Če pa si terapevt o tem vprašanju sam ni povsem na jasnem, je seveda težko govoriti o njem. V novejšem času pa slišimo še besede t. im. humanistov in vsakršnih filozofov, ki pravijo, da človeku ne kaže preprečevati želene smrti, če zaradi svojih duševnih stisk in telesnih muk pač ne more in ne mara več živeti.

Kot zdravnik in, denimo, psihoterapevt pa sem vendar zaščitnik življenja in preprečevalec smrti ter zato moram razmišljati o tem, kakšno vizijo o smislu življenja lahko ponudim pacientu, če ga ta ne vidi ali mogoče samo trenutno ne ustre, in to tudi mimo njegovega religioznega, filozofskega ali drugačnega življenjskega nazora, ki ga pa seveda nujno kaže upoštevati.

V Sloveniji so mnogi prebivalci tradicionalno katoliško religiozni, vendar je Slovenija glede samomorov prav pri vrhu svetovne lestvice. Sama cerkvena prepoved samomora očitno ne pomeni resne ovire niti ne pri religioznih pacientih, čeprav je nekoč pri kakšni suicidalni pacientki moja zaskrbljenost popustila, ko mi je razodela, da je pobožna. To prakso sem kasneje moral opustiti. Sicer pa vemo iz psihoterapevtskega dela, da se prehuda neposrednost in dejavnost ne obneseta kaj prida. Zatorej je težko pričakovati, da bi na tak način lahko premagali suicidalne nagone, preuredili zapleteni zunajzavestni svet, karakter človeka in njegovo naruro.

Kaj naj bi torej dejal pacientu o smislu življenja, če se ozremo še na visoko frekvenco pacientov in na povsem realne možnosti dela, da bi se ne zazdel le kot boren pridigar sočloveku z neznosnimi duševnimi ali telesnimi mukami?

Takole razmišljam.

Uspelo, razvijajoče se in razvito življenje je v primerjavi s propadom neštetihih bioloških začetkov in klic že samo po sebi neizmeren privilegij. Vsako življenje je sorazmerno vendar zelo kratko. Res pa je mnogokrat hudo in polno nesreč ter stisk, a je najbrž vendar, čeprav utegne zveneti vulgarno, vsaj — »zanimiv izlet«. Seveda bo dejal suicidant: »Hvala za ta zanimivi izlet in še sam od sebe nisem šel na pot«. Naš veliki mislec in pisatelj Ivan Cankar (1), ki ni bil ravno srečen, je mladim zapustil sporočilo, v katerem pravi, da kaže »živeti življenje zaradi življenja«. In če je življenje res že samo po sebi privilegij, potem nas k marsičemu obvezuje, kakor pač vsak privilegij in še mnogo bolj. Mladega človeka naj bi v stiski, denimo obvezoval že vsaj k temu, da bi s svojim samomorom grozovito ne onesrečil svojih staršev, ki so ga ljubili. Moj 21-letni pokojni pacient z rakavo boleznijo je dejal svoji materi: »Kaj sem storil temu svetu, da moram umreti?!« In takoj za tem še: »Saj bi šel pod vlak, a zaradi tebe tega ne bom storil«.

Pri depresivnih in suicidalnih pacientih moramo spodbujati slo in krepiti nagon po življenju ter še posebej vero v množice ljudi. Čeprav se človekova natura celo v stoletjih ne spremeni mnogo, kot je realno prikazal hrvatski pisatelj Miroslav Krleža (2) v svoji drami Aretej ali legenda o sveti Ancili, vendar navkljub vsemu in tudi nenehno prelivani krivi kaže verjeti, da se človekova narava vendar spreminja na bolje, čeprav za en sam »milimeter« na tisoč let. Literarni kritik Josip Vidmar (10) pravi, da nas v življenju žene »blag in razumni (sliši se paradokсно) človekov instinkt«.

Če vidijo nekateri mladi ljudje ves smisel življenja samo v tem, da se človek »ohrani, obdrži«, potem je takšno življenje res borno in se zdi nesmiselno ter nesmotrno. V svoji nebogljenosti se zatekajo k vsakršnim modnim filozofijam, a zvečine še teh ne razumejo. Ena od novejših tez nekaterih mladostnikov je tudi ta, da delo vodi človeka v propad, da delo poniža osebnost. V podobnem smislu sodijo nekateri, da znanost vodi človeštvo v propad. Ta antiteza je seveda nasprotna tisti, ki pravi, da je delo ustvarilo človeka in da je roka njegov najpomembnejši organ. In iztrgano ter nevesče citirajo evangelijske misli (7): »Poglejte ptice pod nebom: ne sejejo in ne žanjejo in ne spravljajo v žitnice, in vaš nebeški oče jih živi«.

Eros je gotovo povsem izredno pomemben nagon v življenju, tanatos pa to menda le ni. Močan nagon v življenju pomeni še delo, ustvarjanje in odkrivanje novega. Sovjetski psihofiziologi poudarjajo pomen t. im. brezpogojnega orientacijskega oz. izsledovalnega refleksa »čto takoje?« (»kaj je to?«) (3). Z druge strani pa tudi vemo, da je psihična depresija pravo nasprotje vsakršni dejavnosti.

Smisel življenja iščem torej v sublimaciji naših osnovnih nagonov in potreb, v njihovi abstrakciji na eni ter v konkretizaciji na drugi strani.

Odkrivam ga v delu in raziskovanju še neodkritih strani življenja, v odgovornosti do družbe in v upanju, da se človek vendar razvija v popolnejše bitje in da ni samo »edina vrsta opic brez dlak«, odkrivam ga v »blagem in razumnem instinktu človeka«.

Naj spet citiram Ivana Cankarja (1) z delom »Martin Kačur«, v katerem župnik in kmet govori intelektualcu: »Glejte, to so vaše misli! Take napravijo človeka čemernega in kislega! Čemu živeti? Vsako leto posebej sem v skrbeh in bridkostih, kako bo rodilo polje, kako bo z živino, kolika bo bera — in kakor bi mignil, mine pomlad in jesen in zima! Vi pa sedite pri svojih bukvah in jamrate: Čemu življenje? — Slišal sem že o ljudeh, ki so si sami končali življenje; to so pač tisti, ki se pečajo z bukvami; noben kmet se še ni obesil in tudi o žitnem klasu še nisem slišal, da bi se bil sam končal!«

Življenjska pot človeka je seveda naporna, težka in huda, polna duševnih stisk in večkrat tudi telesnih bolečin, je marsikdaj »solzna dolina«. Friedrich Nietzsche (6) pa je zapisal: »Mar nismo glede bolezni domala v skušnjavi, da se sprašujemo, ali bi mogli sploh prebiti čisto brez nje. Saj je samo velika bolečina zadnja osvoboditeljica duha...«

Človek si želi podaljšati življenje v stalnost in ima nagon po ohranitvi vrste. Podaljšuje si jo s svojimi otroki ali še lepše: prek svojih otrok. Ob lanskem potresu v Sloveniji sem opazoval, kako so matere privijale svoje otročke k sebi in jih varovale; moram reči, da so bili očetje mnogo bolj ravnodušni. Človek pa si

podaljšuje življenje v stalnost tudi z deli. Valentin Vodnik (9) je dejal: »Ne hčere ne sina po meni ne bo, dovolj je spomina, me pesmi pojo«. Srbska narodna pesem (8) pa pravi: »... Kad čoveka samrt nadže, ništa s sobom ne ponese, već skrštene bele ruke i pravedna dela svoja, ...«. Ob teh mislih se seveda ni treba zatekati k mistiki.

V naši deželi ne razpravljamo o pozitivni evtanaziji. Ne samo zato, ker je spomin na to početje še danes hudo boleč in svež na čase med drugo svetovno vojno in ker poznamo knjigo »Medizin ohne Menschlichkeit« (5). Naj povem, da so Hitlerjevi quasi strokovnjaki v svojem evgeničnem konceptu pokončali tudi 430 duševnih bolnikov iz bolnišnice za duševne bolezni v Novem Celju v Sloveniji (4) poleg kakih 100.000 drugih. O pozitivni evtanaziji ne razpravljamo predvsem zato, ker sodimo, da je sploh ni mogoče uzakoniti. Gotovo so primeri za negativno evtanazijo, vendar bo pri teh moral prevzeti vso odgovornost nase team lečočih zdravnikov s svojim znanjem in s svojo vestjo, s svojim superegom.

Takšno je moje razmišljanje ob temi o pomenu smrti oziroma o smislu ali nesmislu življenja. To razmišljanje seveda ne pomeni neposrednega prispevka k psihoterapevtski tehniki, mogoče pa utegne biti kakšna misel koristna pri našem delu in vedenju z depresivnimi in suicidalnimi pacienti, zlasti še z mladostniki in ostarelimi osebami. V psihoterapevtski obravnavi suicidantov moramo po mojem mnenju doseči v prvi etapi vsaj to, da bi pacienti svojo težko odločitev »odložili«, čeprav se to sliši preprosto in laično. Mogoče pa se jim kasneje prikaže določena vizija o smislu življenja. Mimo aktualnih stisk v adolescenci bodo kasneje prišle zagotovo še nove. Nič ne pomaga, premagovati jih je treba in preživeti, vse do zadnje ob naravni smrti.

Vse te besede so le skromno razmišljanje in terapevt je v bojazni, da le preveč ne pridigaš človeku v stiski, katere sam ne občutiš, ali da pacientu celo ne kratiš pravice, ki jo ima.

Literatura:

1. Cankar I.: Izbrana dela, CZ Ljubljana 1951—1959.
2. Krleža M.: Aretelj ali legenda o sveti Ancili. Arhiv SNG Ljubljana.
3. Kostnapfel J.: Zdrav. vestn. 29 (1960) 108 (cit. Ljapidijevski S. S.).
4. Kostnapfel J.: 25 let slovenske psihiatrije. Iatros (Krka) I. (1965) 63 (cit. Urek J.).
5. Mitscherlich A.; Mielke F.: Medizin ohne Menschlichkeit. Fischer, Frankfurt am Main, 1949.
6. Nietzsche F.: Tako je dejal Zaratustra. SM Ljubljana 1975 (cit. Lavrin J.).
7. Sveto pismo nove zaveze (cit. Matej). Lavant. šk. ord. Maribor 1961.
8. Srpske narodne pjesme I (Karadžić V. S.). Prosveta Beograd 1969.
9. Vodnik V.: Izbrano delo, MK Ljubljana 1970.
10. Vidmar J.: Diskusija 1967.

SAMO EN KOTIČEK VESOLJA JE, KI GA LAHKO ZANESLJIVO POPRAVITE — TO STE VI SAMI.

Aldous Huxley